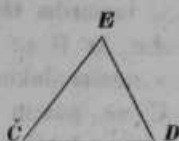
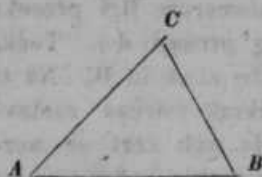

Dva trikota sta si podobna, ako imata enake kote in dotične strani v pravem razmerji.

V naslikanih trikotih je kot $A = \check{C}$, $B = D$, $\check{C} = E$. Strani pa niso enake; marveč je $\check{C}D = \frac{1}{2} AB$, $\check{C}E = \frac{1}{2} AC$, $DE = \frac{1}{2} CB$. Trikota ABC in $\check{C}DE$ sta tedaj podobna ali slična.

Risajte več stičnih in podobnih kotov!

(Prih. dalje.)

Najvažniše kmetijske resnice za ljudsko šolo,

vpisal Fr. Govekar.

Vpr.: S čim se kmetovalci naj več pečajo?

Odg.: Kmetovalci se naj več pečajo z obdelovanjem zemlje in s pridelovanjem živeža.

V. Zakaj pa kmetovalci zemljo obdeljujejo?

O. Kmetovalci obdeljujejo zemljo, da bi s prav majhnimi stroški veliko pridelali, in da bi vendar s tem rodovitnosti zemlje ne škodovali.

V. Kaj pa je kmetovalcu potrebno vediti, da svoj namen prej in popolniše doseže?

O. Kmetovalcu potrebno je, da pozna vrednost raznih zemelj, naravo sadežev, ktere prideljuje, in gnojne moči.

V. Ali kmetovalec edino le zemljo obdeljuje?

O. Ne; redi tudi razno domačo živino, ktero prodajo, ter do-biva po njej raznoverstnih pridelkov in izdelkov.

V. Kaj so rastline?

O. Rastline so stvari, ki nekako živé, rastejo in se množijo, vendar ne čutijo in se ne premičejo.

V. Iz kakšnih delov so rastline?

O. Rastline so iz organskih ali gorljivih in neorganskih tudi ne zgorljivih delov. Ako deržimo šopek slame nad plamenom, tedaj zgoré organski deli, neorganski pa ostanejo v podobi pepela.

V. Kterih delov je več v rastlinah?

O. Od imenovanih dveh delov je organskih več v rastlinah; navadno jih je v 100 funtih 90 do 99 funtov.

V. Iz katerih snov pa je organski del rastlin?

O. Organski del rastlin je iz ogljenca, vodenca, kislica, dušca in iz nekaj žvepla in fosfora. Tudi se imenujejo te pervine enotere stvari ali poglavne snove, ker se ne morejo ne v razne stvari razkrojiti, ne iz raznih stvari zložiti.

V. Ali so vse rastline iz navedenih čveterih snov?

O. Ne; večino jih sestavlja le ogljenec, vodenec in kislic.

V. Kteri so pa deli neorganskih delov rastlin?

O. Neorganski deli rastlin so: kali ali pepeljik, natron, apno, magnezija, železni okis, manganov okisec, kremenčeva kislina ali kremenica, žveplena kislina, fosforova kislina in klor. Izvzemši zadnjega, imenujejo se vse druge snove sestavna telesa. Imenovani deli se nahajajo posamesni v naslednjih snovah: kali v jedkem hidratu in v pepeljiku, kakor se v kupčiji prodaja; natron je v navadni sodi; apno in magnezija je v nežganem apnu in v žgani magneziji; železni okis je v rumeni železni rji; kremenica je v belem pesku in kresilniku; žveplena kislina se prodaja kot tekočina; klor se nahaja v soli in fosforna kislina pa v sožganih kostéh.

V. Se li nahajajo vse te pervine ali snove v neorganskih delih rastlin?

O. V vseh rastlinah vertnih in poljskih se nahajajo.

V. Kaj pa, ako se sežgó, ali ostane pri vseh enaka množica pepela?

O. Ne; nektele dadó več, druge manj pepela. N. pr. v 100 fut. sená je primeroma 6 funtov, v 100 funtih pšenice skoraj pa le 2 funta pepela.

V. Ali je v pepelu različnih rastlin enaka množica imenovanih snov?

O. Tudi ne; kajti primerje je jako različno. Tako je n. pr. v pepelu od sená več apna kot v pšeničnem; pšenični pepel ima pa zopet več fosfóra v sebi kot seneni.

V. Ali potrebujejo rastline tudi hrane za svoje življenje?

O. Tudi rastline potrebujejo hrane za svoj obstanek in razvitek kakor človek in živali.

V. Od kod dobivajo rastline svoj živež?

O. Rastline dobivajo svoj živež nekaj iz zraka, nekaj iz zemlje.

V. Kako povzijejo rastline svoj živež?

O. Po perji ga serkajo iz zraka, po koreninica pa iz zemlje.

V. Kakega živeža pa potrebujejo rastline?

O. Rastline potrebujejo raznega živeža za svoje organske in neorganske dele.

V. Kje dobivajo rastline živež za svoje organske in kje za neorganske dele?

O. Za organske dele dobivajo živež nekaj iz zraka, nekaj iz zemlje, za neorganske dele ga pa dobivajo edino le iz zemlje, v kateri rastejo.

V. V kaki podobi dobivajo rastline živež iz zraka?

O. Poglavitno v podobi ogelnokislina. (Dalje prih.)

Metelko

v
slovenskem slovstvu.

Nova abeceda, piše Jarnik, je velika velika dobrota; zdaj vsaj lahko pišemo, dozdej smo kerpali. Vendar se li more imenovati „omnibus numeris absolutum?“

Po tem presojuje nektre posamesne čerke, njihove pomene in oblike, besede itd., ter naznanja povsod svojo misel o povedanih rečeh. Tako na pr. str. 5 „ultra modum absone exprimitur v pro l“ p. Hipolita nam kaže poljski prečertani l, ki ga dolnji Kranjec deloma še ima, Gorenec in Korošec pa sta ga spremenila v v. Na Koroškem sem ga ob štajarski meji še tudi dobil: dala, stala, bila itd., kjer se vse drugače glasi kakor v dale, stale, bile. Tenko uho čuti razloček na tanko. Sosedov Nemca in Talijana uho se je ustrašilo grobega l; od tod menda pregovor, in zabavljica je morebiti premenila l v v; po dolnjem Kranjskem pa ne, kjer so dalje od teh sosedov. Imeli bi toraj nekako 3 l: l, lj, ž.

Kako se po Koroškem izrekuje e (str. 2), to je Gutsman v svojem slovarju večidel prav zaznamnjal; pisal je ie, kadar i lahkoma šine čez e; zadej za e pa se rahli i na Koroškem skor ne sliši. Le v vejža Laube, mejšta Sterz, cejna Korb in še v malokterih se čuje ob zahodu po gornjem Koroškem. Največkrat se v e spreminja ie p. lies lesa, brieg brega, rieč reči itd. Vsem tem razlikam v okom pride e; seime, seitva itd. je posnel Gutsman po Kranjcih.

O polglasniku e (i, ü) in širokem o (oa): „Večidel, kjer Kranjci imajo e, rabijo ga tudi Korošci, ali v človek, sosed, oroh in nekterih drugih ne zdí se mi polglasnik na pravem mestu; namesti njega naj se piše čisti e, le-ta se povzdiguje v é: človek človeka, sosed soséda, oroh oroha itd. Po Koroškem se te besede izrekujejo navadno človek in človak, sosed sosad, oroh orah, vendar tako, da se ne more imeti za čisti ilirski iz polglasnika nastali a. — Kjer so ga vajeni, naj se že izrekuje polglasnik, pisari naj se pa prvotni e,

V. Kje dobivajo rastline živež za svoje organske in kje za neorganske dele?

O. Za organske dele dobivajo živež nekaj iz zraka, nekaj iz zemlje, za neorganske dele ga pa dobivajo edino le iz zemlje, v kateri rastejo.

V. V kaki podobi dobivajo rastline živež iz zraka?

O. Poglavitno v podobi ogelnokislina. (Dalje prih.)

Metelko

v
slovenskem slovstvu.

Nova abeceda, piše Jarnik, je velika velika dobrota; zdaj vsaj lahko pišemo, dozdej smo kerpali. Vendar se li more imenovati „omnibus numeris absolutum?“

Po tem presojuje nektre posamesne čerke, njihove pomene in oblike, besede itd., ter naznanja povsod svojo misel o povedanih rečeh. Tako na pr. str. 5 „ultra modum absone exprimitur v pro l“ p. Hipolita nam kaže poljski prečertani l, ki ga dolnji Kranjec deloma še ima, Gorenec in Korošec pa sta ga spremenila v v. Na Koroškem sem ga ob štajarski meji še tudi dobil: dala, stala, bila itd., kjer se vse drugače glasi kakor v dale, stale, bile. Tenko uho čuti razloček na tanko. Sosedov Nemca in Talijana uho se je ustrašilo grobega l; od tod menda pregovor, in zabavljica je morebiti premenila l v v; po dolenjem Kranjskem pa ne, kjer so dalje od teh sosedov. Imeli bi toraj nekako 3 l: l, lj, ž.

Kako se po Koroškem izrekuje e (str. 2), to je Gutsman v svojem slovarju večidel prav zaznamnjaj; pisal je ie, kadar i lahkoma šine čez e; zadej za e pa se rahli i na Koroškem skor ne sliši. Le v vejža Laube, mejšta Sterz, cejna Korb in še v malokterih se čuje ob zahodu po gornjem Koroškem. Največkrat se v e spreminja ie p. lies lesa, brieg brega, rieč reči itd. Vsem tem razlikam v okom pride e; seime, seitva itd. je posnel Gutsman po Kranjcih.

O polglasniku e (i, ü) in širokem o (oa): „Večidel, kjer Kranjci imajo e, rabijo ga tudi Korošci, ali v človek, sosed, oroh in nekterih drugih ne zdí se mi polglasnik na pravem mestu; namesti njega naj se piše čisti e, le-ta se povzdiguje v é: človek človeka, sosed soséda, oroh oroha itd. Po Koroškem se te besede izrekujejo navadno človek in človak, sosed sosad, oroh orah, vendar tako, da se ne more imeti za čisti ilirski iz polglasnika nastali a. — Kjer so ga vajeni, naj se že izrekuje polglasnik, pisari naj se pa prvotni e,

sicer bi se v rodivniku reči moglo človeka ali človeka, sos' da, orha, kakor zlomka, hipka iz zlomak, hipak.

Sedaj je razvidno, od kod gorenške in napol koroške oblike mošči, družī, muše, roče, svetniči, oreši itd., namreč iz moškji, svetnikji, orehji, muhje, rokje, kakor pravijo še drugi Korošci. Le z j topljena k in h se spreminjata pred e in i v č. Svetnik^s in oreh^s sta dajavnika v ednini za svetniku, orehu.

Kedaj naj se piše o in o, v tem se Korošci pa Kranjci zelo ločimo; vendar — bodimo za to brez razkolnije (schisma). Opazil sem, da mi Korošci skor praviloma rabimo o ondi, kjer stari Slovani u ali a in Poljaci svoj nosnik a p. bade, dāb, dābrava . . laḡ, maḡ, paḡ, stāpiti ali stupiti itd. V Junski dolini pravijo paḡ = pōngt. Brez gotovega pravila bode vedni „quodlibet“ v našem pisanji, in drugi Slovani nam bodo očitali naš „Babel“. Kranjci se morate v tem že podati. Pravilo naj bi bilo: „Kjer stari Slovani rabijo u in Poljaki svoj nosnik, ondi naj se piše o“. Tako bo Poljak koj razumel našo roko manum (raḡa). — Po izreki se rabi res v mnogih, kjer je staroslovanščina brez u, ali tedaj se vjemata Korošec pa Kranjec, p. vōda, mora, smola itd. — Preiskuje naj se, ne bode li treba pisariti o tudi pri sklanjatvah na pr. v edinem toživniku žensk. spola: hiše, zime, in pri spregatvah v 3. sedanjikovi osebi množ. št.: vidije, znaje, vzlasti z náglasom na poslednjem zlogu: berō, pijō itd. — Po sredi na Koroškem se izrekuje tedaj hiše, zime, vidije, znaje (po česki; prim. „ma svētī veri“ na vojvodskem stolu). Tako bi se v 1. sedanj. oseb. mn. štev. morebiti lahko rabilo vid^sma, del^sma za vidimo, delamo, kakor se po Koroškem sliši prav velikrat. In tako bi tudi v tem bili bliže staroslovanščini. Vendar se to sme storiti le, kadar veléva prav obširna raba, ker staroslovanščini k ljubvi (v ljubo) občne umevnosti v nemar pustiti ne smemo. Tanke ušesa naj glas o dobro preiščejo in presodijo, da nam iz takega „concilio conclusio infallibilis evadat“.

Kedaj naj se piše e, kedaj pa e, tudi v tem se Korošec pa Kranjec ne vjemata. Starosl. ja, ki ga je Dobrovský v latinici pisal ā, se po Koroškem navadno spreminja v čisti e (ā), in pisalo naj bi se po Jarnikovo: devet, deset, gledati, pet (quinque), svet (sanctus), vezati itd., ne pa devet, deset, gledati, pet (peḡ), svet (svēt), vezati itd. Vidi se, da Korošec razločka, ki ga Kranjec Dolenec ima med starosl. ē in e, ter ga je Metelko izrazil z ē pa e p. svēt (mundus), svet (sanctus), razumeti ni mogel.

„Korošec ne izrekuje nikjer noš, moš, mras, obras nam. nož, mož, mraz, obraz (str. 8). Kaj pa, če je to namesti noži, možī, mrazi, obrazī? Tedaj bi nam manjkalo še nekega znamenja za ta

glas (jer tenkij)? Doslej topimo časih *l* in *n* z *j*: *lj*, *nj*; mar ne kaže topiti tudi *r*: *rj*? Prikaže se v volarja, kozarja, topirja; ni li skrit že v volař, kovař, topiř, ki se je Čehom sprevergel v *rz*, kadar ga nekako posteržemo, in ga nam z mehkim *r* obdarjeni Avstrijanec oponaša, ki pravi: *eam-nea nam. armer Narr!*?

Kar tiče dvoglasnike, meni samemu ni še vse prav jasno.

Veselo pa je brati, da so se po Dolenskem in na Notranjskem še ohranile staroslov. oblike: *zš lojem*, *učenjem*, *kraljem*, *kraljev*, *hlapcem*, *hlapcev* (str. 10). Naše bolj grobo narečje jih je sicer zatopilo, v pisanji smemo vendar upati ter po pravici pričakovati, da se nam spet oživé (palingenesia). Kar je tu pa tam po slovenski deželi (Sloveniji), če tudi le v kakem kotu, boljšega ali starejšega v navadi, poprimimo se tega, vzlasti ako ne móti občne umevnosti; nikar nas ne bodi sram! Ščasoma se bomo spoznali med seboj, in kar spravimo dobrega na dan, bolje čislali. V teh treh polah že mi je pokazal Metelko marsiktere besede, ki so prav staroslovanske in o katerih nisem vedil, da so še kje v navadi. Dobil sem v njih tudi sicer nekatere mi prej neznanе prav čiste slovenske. Tako sem se naučil iz Dajnkove slovnice mnogo starosl. in drugih dotlej neznanih besedi. — S koliko besedami se dá pomnožiti zdaj zbirka staroslovanska! A to dozori polagoma, samo po sebi; sej smo se tako vneli za olikovanje maternega jezika. Vzajemnost najbolje pospešuje zedinjeno napredovanje.

Mali gratulant.

6.

Ko mogla bi moja voščila
Osrečiti, oče moj, Vas,
Neizmerna bi sreča Vam bila
Na strani življenja ves čas.

7.

Pozdravljen bodi, dan veselja,
Ko oče moj se je rodil,
Izpolnjena je sërčna želja,
Ki dolgo že sem jo gojil.

Veselo danes serce bije,
Voščil gorkih prepolno je:
Nebeški blagoslov izlije
Nad Vami dénš naj, oče, se!

Vladar veseljstva, ki hrani
In v roki svoji vse derži,
Življenje dolgo naj daruje
In Vam veselo ga stori.